

2021.

Mreža za evropske politike

PUBLIKACIJA „RAZGOVARAJMO O...“

**ANALIZA
JAVNIH POLITIKA
U CRNOJ GORI**

O NAMA

„Mreža za evropske politike – MASTER” je crnogorska neprofitna organizacija, nastala kao želja grupe ambicioznih mladih ljudi da afirmišu evropske vrijednosti u Crnoj Gori. Fokus rada organizacije je na efikasnijem razvoju Crne Gore u svim oblastima u skladu sa evropskim politikama, sve u cilju prospireta naših građana. Naime, naši članovi su diplomirani politikolozi, pravnici i ekonomisti, sa iskustvom u radu u domaćim i međunarodnim institucijama, koji svojim znanjem i kompetencijama žele da približe Crnu Goru evropskom društvu. Ciljevi organizacije su usmjereni na praćenje, izradu analiza i davanje preporuka za usklađivanje domaćih propisa sa standardima i propisima Evropske unije, uz zalaganje za kvalitetnu izradu i sprovođenje javnih politika.

Glavni zadatak Crne Gore u narednom periodu jeste ispunjavanje prelaznih mjerila iz poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbjednost), stoga ćemo kroz naš rad promovisati jačanje vladavine prava, poštovanje ljudskih i manjinskih prava, razvoj demokratskih institucija i civilnog društva u Crnoj Gori. Nadalje, kako bismo ispunili završna mjerila iz ostalih pregovaračkih poglavlja, sve zainteresovane strane moraju zajednički djelovati u dinamiziranju procesa evropskih integracija. S tim u vezi, kroz implementaciju raznovrsnih aktivnosti u koordinaciji sa relevantnim udruženjima, mladima, entuzijastičnim i stručnim ljudima ćemo doprinijeti unapređenju naučno-istraživačkog, tehnološkog, akademskog i ekonomskog razvoja Crne Gore u narednom periodu. Vjerujemo da svaki građanin ove države može da doprinese njenom boljitku, s tim u vezi, naša misija je da kroz sprovođenje edukativnih, istraživačkih, humanitarnih, promotivnih, i inovativnih projekata i programa približimo Crnu Goru standardima EU.

Konačno, kroz saradnju sa srodnim organizacijama i institucijama u zemlji i inostranstvu, komunikaciju sa kredibilnim akterima i pojedincima, želimo da doprinesemo ispunjenju zajedničkih ciljeva, a to je usvajanje evropskih vrijednosti i politika, a potom i članstvo Crne Gore u EU!

SADRŽAJ

O nama	2
„Razgovarajmo o...”	4
Bezbjednost – faktor očuvanja i napretka društva.....	5
Zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava.....	7
Zdrava životna sredina – pravo svakog građanina.....	9
Mladi – značajan faktor u procesu evropskih integracija?.....	11
„Pravo na obrazovanje – jednako pravo za sve”.....	14
„Desegregacija obrazovanja roma”.....	17
„Nacionalno blago – nezavisna kulturna scena”.....	19
„Reforma javne uprave – fokus staviti na lokalnu samoupravu”.....	22
„Digitalizacija – neophodnost u efikasnoj javnoj upravi”.....	25
„Kvalitetan život osi – stvaranje društva jednakih šansi i bez barijera”.....	27
„Vrijeme kriza – šansa za snaženje zajedničke spoljne i bezbjedonosne politike eu?”..	29
Naš tim	33

„RAZGOVARAJMO O...“

“Mreža za evropske politike MASTER” je u prethodnom periodu analizirala javne politike u oblastima od javnog interesa kroz projekat “Razgovarajmo o...”, čija je realizacija otpočela u junu 2021. godine.

Ovaj projekat ima za cilj da kroz praćenje, izradu analiza i davanje preporuka za usklađivanje domaćih propisa sa standardima i propisima Evropske unije, uz zalaganje za kvalitetnu izradu i sprovođenje javnih politika, predstavi našim građanima ključne izazove u procesu evropskih integracija.

Projekat “Razgovarajmo o...” se bavi raznim temama u oblastima zaštite životne sredine, evropskim integracijama, nauci, kulturi, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, omladinskoj politici, ekonomskom i privrednom razvoju naše države.

Svakako, fokus je na analizi politika iz oblasti vladavine prava i demokratije, imajući u vidu da je glavni zadatak Crne Gore u narednom periodu ispunjavanje prelaznih mjerila iz poglavlja 23 (Pravosuđe i temeljna prava) i 24 (Pravda, sloboda i bezbjednost). Stoga smo kroz blogove predstavnika/ca “Mreže za evropske politike MASTER” detaljnije informisali građane o vladavini prava, poštovanju ljudskih i manjinskih prava, zaštiti lica sa invaliditetom, rodnoj ravnopravnosti, bezbjednosti, razvoju demokratskih institucija i civilnog društva u Crnoj Gori.

Konačno projekat “Razgovarajmo o...” ima za cilj da kroz saradnju sa srodnim organizacijama i institucijama u zemlji i inostranstvu, komunikaciju sa kredibilnim akterima i pojedincima, doprinese informisanju i edukaciji naših građana u oblasti javnih politika.

Vjerujemo da je ovaj projekat dodatno zainteresovao građane u Crnoj Gori da se bave javnim politikama, kako bismo zajednički doprinjeli ispunjenju zajedničkih ciljeva, a to je usvajanje evropskih vrijednosti i standarda.

BEZBJEDNOST – FAKTOR OČUVANJA I NAPRETKA DRUŠTVA

Bezbjednosna i spoljna politika usmjerene su na jačanje Crne Gore na međunarodnoj sceni, naročito u odnosu sa Evropskom unijom i NATO savezom. Osim što samo učlanjenje u NATO savez doprinosi jačanju međunarodne pozicije Crne Gore, ona logički sljedi ostvarivanju drugog cilja-pristupanju Evropskoj uniji.

Kada je u pitanju bezbjednost, bitna je saradnja Crne Gore sa međunarodnim organizacijama. Crna Gora je postala 192. članica UN 28. juna 2006. godine, a nakon prijema je imenovala svoje predstavnike pri UN u Ženevi, Beču i Njujorku. Danas, kada je u pitanju bezbjednost, kroz Ciljeve održivog razvoja UN se zalaže za značajno smanjenje svih oblika nasilja i rad sa vladama i zajednicama na pronalaženju trajnih rješenja za sukobe i nesigurnost. Pored toga, UN se zalaže za jačanje vladavine prava i promovisanje ljudskih prava, koji su ključ ovog procesa, kao i smanjenje nezakonitih tokova oružja i veće učešće zemalja u razvoju u institucijama globalnog upravljanja.

Kada je riječ o sporazumu o članstvu u NATO koji je Crna Gora potpisala 2017. godine, bitan je član sporazuma 5, koji navodi da ukoliko dođe do oružanog napada na jednu državu članicu, to će se smatrati napadom na sve države članice. Osnivačkim aktom NATO-a, koji je prihvatila Crna Gora, sve se strane obavezuju da sve međunarodne sporove u koje bi mogle da budu uključene, rješavaju mirnim sredstvima. Takođe, Crna Gora je potpisnica brojnih dokumenata koje za cilj imaju kontrolu naoružanja, jer kao zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj uniji ona mora imati razvijen sistem kontrole naoružanja koji je usklađen sa tekovinama EU .

U cilju usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa evropskim propisima, Pregovaračko poglavlje 31 sa Evropskom unijom se odnosi na vanjsku, bezbjednosnu i odbrambenu politiku. Ovo poglavlje je otvoreno na Međuvladinoj konferenciji u Luksemburgu 2014.godine, a u okviru ovog poglavlja definišu se odnosi države kandidata sa EU i njenim institucijama, kao i pristupanju deklaracijama i konvencijama EU¹.

Za zatvaranje ovog poglavlja definisano je jedno završno mjerilo :

„Crna Gora, kao potpisnica Rimskog statuta o uspostavljanju Međunarodnog krivičnog suda (ICC), u potpunosti usklađuje svoju poziciju sa Odlukom Savjeta 2011/168/CFSP od 21. marta 2011. godine i Vodećim principima EU u vezi sa sporazumima zemalja potpisnica Rimskog statuta o ICC-u i Sjedinjenih Američkih Država u vezi sa uslovima za izručivanje lica Sudu, kojim se dopunjuju Zaključci Savjeta o Međunarodnom krivičnom sudu od 30. septembra 2002. godine.“

¹Izvori:

<https://www.eu.me/poglavlje-31-vanjska-bezbjednosna-i-odbrambena-politika/>

<https://javnepolitike.me/sektor/vanjska-i-bezbjednosna-politika-i-odbrana/>

<https://www.gov.me/>

U izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. godinu se konstatuje da je Crna Gora nastavila da se u potpunosti usklađuje sa svim stavovima Zajedničke vanjske i bezbjednosne politike EU, deklaracijama kao i zajedničkim stavovima EU, ali i da učestvuje u misijama i operacijama EU za upravljanje krizama pod Zajedničkom bezbjednosnom i odbrambenom politikom. Pored toga, u izvještaju je navedeno da je Crna Gora nastavila dobru saradnju sa međunarodnim organizacijama (UN, OEBS, Savjet Evrope) i ostaje aktivna članica NATO vježbi i misija, uključujući i NATO KFOR na Kosovu. Takođe, naznačeno je da je određeni napredak postignut, uključujući i oblast neproliferacije oružja, dok je konstatovano da u narednoj godini Crna Gora treba da zadrži svoje potpuno usklađivanje sa Vanjskom, bezbjednosnom i odbrambenom politikom EU.

Evropska komisija je u izvještaju još jednom istakla važnost ispunjenja zadatog završnog mjerila, odnosno da ukoliko bi se Crna Gora uskladila sa kompletnim Rimskim statutom, bez održavanja bilateralnog sporazuma o imunitetu sa Sjedinjenim Američkim Državama, kojim se daje izuzeće za državljane SAD od jurisdikcije Međunarodnog krivičnog suda, tim aktom bi se omogućilo privremeno zatvaranje poglavlja.

Konačno, razni unutrašnji i spoljašnji faktori mogu da dovedu do destabilizacije društva, s tim u vezi bezbjednosna politika je nešto na čemu Crna Gora mora uvijek da radi sa istim intezitetom. Vojska i odbrambeni sistem Crne Gore ulaskom u NATO dobili su nastavak modernizacije, a država kroz unutrašnje politike treba da pruži potvrdu stabilnosti. Demokratski razvoj države je vitalan za dalje unapređenje bezbjednosti i stabilnosti, a samim tim i bržem članstvu u EU.

Saša Đuretić,
MASTER saradnica za politička pitanja

ZAŠTITA I PROMOVISANJE LJUDSKIH I MANJINSKIH PRAVA

Ljudska prava su urođena prava svakog ljudskog bića i ona potiču iz normativnog poretka koji je iznad države i država ih mora poštovati bez obzira da li je na to izričito pristala. Njih podržava liberalno shvatanje da čovjek kao autonomno i racionalno biće ulazi u državnu zajednicu sa nekim pravima koja mu se ne mogu oduzeti. Ljudska prava su osnovna i neotuđiva prava koja posjeduje svako ljudsko biće, bez obzira na pol, starost, rasnu, etničku, nacionalnu ili neku drugu pripadnost.

Za utvrđivanje osnovnog kataloga ljudskih prava naročito su važni međunarodni dokumenti, a najpotpuniji sistem zaštite ljudskih prava je uspostavljen Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, koja se bavi čitavim korpusom građanskih i političkih prava, uz institucije koji ih efikasno štite. Ova konvencija predstavlja najstariji, kao i najkonzistentniji regionalni ugovor iz ove oblasti, donešen pod okriljem Savjeta Evrope.

Državna zajednica Srbija i Crna Gora je u decembru 2003. ratifikovala navedenu konvenciju i njenih četrnaest protokola. Nakon sticanja nezavisnosti, Crna Gora je u julu 2006. uputila Savjetu Evrope izjavu o sukcesiji u odnosu na sve konvencije čija je potpisnica ili strana ugovornica bila država prethodnica, postajući članica ove organizacije 11. maja 2007. godine.

U novije vrijeme, ustavi imaju posebno poglavlje o osnovnim ljudskim pravima, a neke države usvajaju posebne povelje ili zakone ustavnog značaja u kojima se nabrajaju takva prava. Ustav Crne Gore daje pravnu osnovu za promovisanje, jačanje i unapređenje zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda i potvrđuje obavezu Crne Gore da poštuje međunarodne standarde u tom kontekstu. Ustavom Crne Gore² država je deklarirana kao građanska, što znači da bez obzira na nacionalnost, svi građani imaju ista prava. Ustav CG osim ljudskih prava, takođe propisuje posebna-manjinska prava, u koje spadaju zaštita identiteta i zabrana asimilacije. Pripadnicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica jemče se prava i slobode na izražavanje, čuvanje, razvijanje i javno ispoljavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti, na izbor, upotrebu i javno isticanje nacionalnih simbola i obilježavanje nacionalnih praznika, na upotrebu svog jezika i pisma itd.

Kao jedna od najvažnijih institucija u oblasti zaštite i promovisanju ljudskih i manjinskih prava je Zaštitnik ljudskih prava i sloboda – Ombudsman³, koji predstavlja nezavisnu i samostalnu instituciju sa zadatkom preduzimanja mjera za zaštitu ljudskih prava i sloboda, kad su povrijeđena aktom, radnjom ili nepostupanjem državnih organa, organa državne uprave, organa lokalne samouprave i lokalne uprave i drugih nosilaca javnih ovlašćenja.

² Ustav Crne Gore (<https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>)

³ https://www.ombudsman.co.me/O_instituciji.html

Imajući u vidu da politika zaštite ljudskih i manjinskih prava predstavlja sastavni dio pravne tekovine EU u jednom od najvažnijih poglavlja, Poglavlju 23 „Pravosuđe i temeljna prava“, neophodno je intenzivirati sprovođenje politika u ovoj oblasti, u cilju ispunjavanja prelaznih mjerila ovog poglavlja. U posljednjem Izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori⁴ iz oktobra 2021. se navodi da je Crna Gora i dalje umjereno spremna za primjenu pravnih tekovina EU i evropskih standarda u oblasti pravosuđa i osnovnih prava i napredak koji je sveukupno ostvarila je ograničen. Pored toga, navodi se da je Crna Gora ostvarila određeni napredak u ispunjavanju obaveza utvrđenih međunarodnim instrumentima i zakonima o ljudskim pravima. Međutim, efikasna implementacija tog zakonodavnog okvira i dalje predstavlja izazov.

Osim toga, izazovi za Crnu Goru i dalje predstavljaju sprovođenje politika ka ranjivim grupama, uključujući Rome i Egipćane, te osobe s invaliditetom, koje se i dalje suočavaju s više oblika diskriminacije i poteškoćama u ostvarivanju svojih prava u upravnim i sudskim postupcima. Nadalje, žene i dalje doživljavaju nejednakost u učestvovanju u političkom i javnom životu i pristupu zapošljavanju i ekonomskim mogućnostima. Takođe, slučajevi etnički i vjerski motivisanih napada, zločina iz mržnje i govora mržnje nastavili su da se povećavaju.

Ostvarivanje ljudskih prava predstavlja osnovu svakog civilizovanog društva i pravno uređene države, a njihovo poštovanje mora biti garantovano i neometano. Crna Gora treba da obezbijedi poštovanje osnovnih prava, koja su zagantovana pravnom tekovinom Evropske unije, kao i samom Poveljom Evropske unije o osnovnim pravima, ukoliko želi da postane članica EU.

Pored toga kada je riječ o pravima manjina, u multietničkim, odnosno multinacionalnim sredinama, kao što je Crna Gora, od suštinskog je značaja priznavanje aspekata autentičnosti jedne manjine, njenog tradicionalnog nasleđa i cjelokupnog iskustva. Konačno, neophodno je očuvati multikulturalno bogatstvo, po kome je Crna Gora prepoznata u svijetu. Potrebno je da zajedno radimo na međuetničkoj toleranciji, te modelima organizacije suživota u multietničkim zajednicama, kao nezaobilaznih uslova za cjelovitu demokratizaciju i puni razvoj crnogorskog društva na putu evropskih integracija.

Darja Popović,
MASTER koordinatorka kancelarije

⁴ Izvještaj Evropske Komisije za Crnu Goru 2021,
(<https://www.gov.me/dokumenta/b5f98cf5-f6a6-476b-9216-3133e67a8886>)

ZDRAVA ŽIVOTNA SREDINA – PRAVO SVAKOG GRAĐANINA

Jedno od osnovnih ljudskih prava jeste pravo čovjeka na zdravu životnu sredinu, a pored brojnih međunarodnih dokumenata kojima se jemči navedeno pravo, izdajamo Štokholmsku deklaraciju, kao prvi međunarodni dokument u kome je pravo na životnu sredinu bilo izričito predviđeno kao ljudsko pravo i kao preduslov za uživanje drugih ljudskih prava. U ovoj deklaraciji je naglašeno da "ljudsko biće ima pravo na slobodu, ravnopravnost i adekvatne uslove životne sredine, u životnoj sredini čiji kvalitet omogućava život u dostojanstvu i blagostanju, i svečanu obavezu da zaštiti i unaprijedi tu životnu sredinu za generacije koje žive sada kao i za buduće generacije".

Kada su u pitanju domaći propisi iz oblasti zaštite životne sredine, zakonodavni organi donjeli su set zakona o zaštiti životne sredine kojima smo se približili međunarodnim standardima u pokušaju očuvanja životne sredine, kao jedne od primarnih oblasti zaštite na globalnom nivou. Međutim, i pored obavezujućih propisa iz navedene oblasti, istraživanja ukazuju na poražavajuću činjenicu povećanja zagađenja vazduha, porastom štetnih gasova (prije svega CO₂), a koji nastaju kao direktna posledica prekomjerne upotrebe motornih vozila u naseljenim područjima. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije Crna Gora se nalazi na petom mjestu u Evropi po zagađenosti vazduha. Uz navedeno, najnoviji izvještaj globalnog tereta bolesti (eng. global burden of disease) pokazuje da je zagađenje vazduha jedan od deset glavnih globalnih faktora rizika po zdravlje. Između ostalog, Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (eng. OECD) predviđa da će 2050. godine na globalnom nivou zagađenje spoljašnjeg vazduha biti najveći uzrok smrti povezanih sa ekološkim uslovima, ukoliko države budu i dalje zanemarivale ovu oblast.

Kada je u pitanju posljednji izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori, za Poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene, naznačeno je da Crna Gora ima određen nivo spremnosti, dok je konstatovan ograničeni napredak u pogledu daljeg usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa pravnom tekovinom EU u ovoj oblasti. U izvještaju se navodi da su ključni izazovi u ovom Poglavlju nedostatak administrativnih kapaciteta, nedovoljna međuresorna koordinacija i nedostatak održivog finansijskog ulaganja. U dokumentu je istaknuto da je u narednom periodu neophodno raditi na efektivnoj implementaciji Akcionog plana za ispunjavanje završnih mjerila, posebno u oblastima upravljanja otpadom, kvalitetom vode i zaštite prirode, uz preduzimanje urgentnih mjera za očuvanje i poboljšanje ekološke vrijednosti zaštićenih područja.

Svakako zaštita životne sredine je jedan od ključnih prioriteta EU, a kao rezultat napora EU i nacionalnih vlasti da suzbiju problem zagađenja životne sredine, donijet je Evropski zeleni plan (European Green Deal), koji predstavlja putokaz za održivost ekonomije EU-a pretvaranjem klimatskih i ekoloških izazova u prilike u svim područjima politike i čineći tranziciju pravednom i jednakom za sve.

Evropski zeleni plan ima za cilj podstaknuti korištenje resursa prelaskom na čistu ekonomiju, recikliranjem otpada i zaustavljanjem klimatskih promjena, vraćanjem gubitka biodiverziteta i smanjenjem zagađenja.

Uz navedeno, Evropska komisija usvojila je 2021. godine Akcioni plan EU „Ka nultom zagađenju vazduha, vode i zemljišta“ , koji predstavlja integrisanu viziju za 2050 : svijet u kome je zagađenje svedeno na nivoe koji više nisu štetni po ljudsko zdravlje i prirodne ekosisteme. Ovaj plan povezuje sve relevantne politike EU za borbu protiv zagađenja i prevenciju zagađenja, sa posebnim naglaskom na to kako koristiti digitalna rešenja za borbu protiv zagađenosti⁶.

Izvršni potpredsednik za Evropski zeleni plan Frans Timmermans rekao je: „Zeleni dogovor ima za cilj izgradnju zdrave planete za sve. Da bismo obezbjedili okruženje bez toksičnosti za ljude i planetu, moramo da djelujemo sada. Ovaj plan će voditi naš rad da stignemo tamo. Nove zelene tehnologije koje su već ovdje mogu pomoći u smanjenju zagađenja i ponuditi nove poslovne mogućnosti. Napori Evrope da ponovo izgradi čistiju, pravedniju i održiviju ekonomiju takođe moraju doprinjeti postizanju ambicije nultog zagađenja.”

Konačno, Crna Gora ima još puno prostora za napredovanje kada su u pitanju zaštita životne sredine i ekologija. Vjerujemo da će Crna Gora u bliskoj budućnosti uskladiti nacionalno zakonodavstvo sa propisima EU, stvoriti institucionalne i normativne uslove za konsekventan pristup u donošenju i sprovođenju strategija i razvojnih planova, programa i odluka. Uz to, nadamo se da će prilagoditi privredne i druge aktivnosti procesima u životnoj sredini i uskladiti sistem mjera prevencije i kontrole korišćenja prirodnih resursa i dobara, odnosno zaštite životne sredine u cjelini.

MASTER tim

⁶ Izvori :
https://www.gov.me/biblioteka?sort=published_at
https://ec.europa.eu/clima/eu-action/european-green-deal_en
<https://www.eu.me/>

MLADI – ZNAČAJAN FAKTOR U PROCESU EVROPSKIH INTEGRACIJA?

Pretpristupni pregovori Crne Gore sa Evropskom unijom su započeli 2012. godine, a već 15. aprila 2013. godine na međuvladinoj konferenciji u Briselu, pregovaračko Poglavlje 26-Obrazovanje i kultura⁷ (gdje je i oblast mladih) je otvoreno i privremeno zatvoreno. Samim tim što omladinska politika spada u domen „mekog” prava, Evropska komisija je utvrdila da za privremeno zatvaranje nisu potrebna mjerila.

Oblasti obrazovanja, treninga, mladih, sporta i kulture su prije svega u nadležnosti zemalja članica, a Ugovor o funkcionisanju Evropske unije propisuje da Unija treba da osnažuje saradnju između zemalja članica i da podržava njihove akcije, dok u potpunosti poštuje odgovornost za sadržaj i organizaciju sistema obrazovanja, kao i kulturnu raznolikost i sportska pitanja. Usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u ovim oblastima se uglavnom odnosi na okvirnu saradnju, koristeći programe i otvorenu metodu koordinacije (OMC), u skladu sa nacionalnim politikama i sprovođenjem zajedničkih ciljeva.

U oblastima obrazovanja, obuka i mladih, zemlje članice treba da imaju zakonodavni, administrativni i finansijski okvir, kao i neophodne kapacitete za sprovođenje, kako bi obezbijedile uspješno upravljanje, uključujući i finansijski menadžment decentralizovanih EU programa. Pored saradnje u okviru OMC-a, države članice moraju spriječiti diskriminaciju i obezbijediti kvalitetno obrazovanje djece radnika migranata, kao i onih u nepovoljnom položaju⁸.

„Pregovarački proces u oblasti politike namijenjene mladima je nametnuo potrebu da se pristup u ovoj oblasti uskladi sa praksom država članica EU, i to u nekoliko važnih aspekata. Prije svega, ono što je imperativ na nivou EU je da se mladima obezbijedi pristup kvalitetnom obrazovanju, što je reformski proces koji kontinuirano traje u Crnoj Gori. Kvalitetno obrazovanje, uz adekvatna praktična znanja, znači da mladi ostvaruju ekonomsku i socijalnu sigurnost kroz olakšan pristup tržištu rada i zapošljavanje, u perspektivi i na tržištu rada EU”, naglasio je u intervjuu predstavnik Kancelarije za evropske integracije Vlade Crne Gore, g-din Bojan Vujović.

Pored navedenog, prioritet ovog poglavlja jeste sprovođenje programa koji promovišu principe cjeloživotnog učenja i mobilnosti i to kroz program Erasmus+.

⁷ME4EU (2020), Poglavlje 26. Obrazovanje i kultura, Kancelarija za evropske integracije (<http://www.eu.me/mn/26/item/71-poglavlje-26-obrazovanje-i-kultura>)

⁸European Commission (2012), Screening Report Montenegro, Chapter 26- Education and Culture, WP Enlargement + Countries negotiating accession to EU, MD 4/13, str 2. (https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/montenegro/screening_reports/screening_report_montenegro_ch26.pdf)

Ovaj program ne samo što nastavlja reformu u visokom obrazovanju, on osnažuje mlade za učešće u EU programima, promovira povezivanje sa renomiranim EU institucijama, kao i ravnopravnost i jednak pristup obrazovanju⁹.

Prema Rodžeru Hartu, američkom psihologu, koji je 1992. godine objavio knjigu za UNICEF¹⁰ o teoriji i praksi uključivanja mladih ljudi u razvoj zajednice, omladinska participacija podrazumjeva učestvovanje u donošenju odluka. Hart prepoznaje osam nivoa učešća mladih, počevši od manipulacije, preko ukrasa i tokenizma – koji predstavljaju prva tri nivoa gdje nema učešća. Na sledećem nivou se mladi obavještavaju o dodjeljenim ulogama, na petom nivou se informišu i konsultuju. Šesti nivo podrazumjeva iniciranje akcije od strane odraslih, međutim odluke se donose zajedno za mladima. Pretposljednji nivo jeste predvođenje i iniciranje akcije od strane mladih, dok najviši- deveti nivo Hartove skale učešća jeste zajedničko donošenje odluka mladih i odraslih.¹¹ U navedenom kontekstu, učešće na panelima, konferencijama i ostalim događajima gdje mladi sjede u publici i slušaju, međutim imaju vrlo malo ili u potpunosti nemaju mogućnost da iskažu mišljenje u odnosu na temu, se ne smatra učešćem u procesu donošenja odluka.

Iako države članice EU nemaju propisanu pravnu tekovinu u oblasti mladih, postoji očekivanje da će cilju evropske saradnje i dobre prakse, smjernice Evropske komisije biti prihvaćene tokom razvoja sektora za mlade u zemljama kandidatima. Stoga, da bi se crnogorska omladinska politika uspješno sprovodila i pratila, potrebno je da bude usklađena sa EU Strategijom za mlade (2019-2027)¹², čiji je jedan od glavnih ciljeva podsticanje mladih da budu aktivni građani i da proaktivno učestvuju u svim strukturama evropskog društva. Između ostalog, ovaj strateški okvir podstiče razmjene, inicijative i aktivnosti, koje će osnažiti mlade ljude. Svakako jedan od inovativnijih primjera uspješnog učešća mladih jeste metoda ko-menadženta, gdje zajedno oduke o bitnim pitanjima donose vladini predstavnici i mladi. Stoga, možemo zaključiti da su prioriteta EU u narednom periodu jačanje dijaloga s mladima, osnaživanje mladih i omladinskih organizacija da budu glavni akteri u sprovođenju Strategije i da intenzivno sarađuju sa državama članicama i institucijama EU.¹³

„Budući da je proces pregovora prije svega široko participativan, i od mladih se očekuju konkretne sugestije u ovoj oblasti, što je u vezi s ciljem Vlade da omogući da mladi aktivno i motivisano učestvuju u procesima donošenja odluka, razvoju zajednice, kao i kreiranju i sprovođenju politika.

⁹ME4EU (2020), Poglavlje 26. Obrazovanje i kultura, Kancelarija za evropske integracije (<http://www.eu.me/mn/26/item/71-poglavlje-26-obrazovanje-i-kultura>)

¹⁰Hart, Roger (1992), *Children's Participation: From tokenism to citizenship*, UNICEF, Florence (https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf)

¹¹Ibid

¹²European Commission (2018), *Engaging, Connecting and Empowering young people: a new EU Youth Strategy*, Brussels COM(2018) 269 final (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52018DC0269>)

¹³Ohana, J (2016), *Razvoj omladinske politike u Crnoj Gori, opservacije i preporuke*, UN i Uprava za mlade i sport, Podgorica, str. 1-10.

Nakon dugotrajnih pregovora, ne može se reći da je ovaj cilj u potpunosti ostvaren, jer i pored napora koji se ulažu u komuniciranje benefita od članstva u EU (s mladima kao posebnom ciljnom grupom) i dalje nedostaje proaktivnost mladih kada je u pitanju proces

pristupanja EU“, rekao je g-din Vujović, zamjenik glavne pregovaračice sa EU u CG, odgovarajući na pitanje u kojoj su mjeri unapređene politike namjenjene mladima od početka pregovora.

Ono što je potrebno dodatno istaći je to da Crna Gora ima pregovaračku grupu za Poglavlje 26, čiji su članovi predstavnici mnogobrojnih vladinih i nevladinih institucija i organizacija, koji su posredno ili neposredno odgovorni za oblasti obrazovanja, mladih, kulture i sporta¹⁴. Gospodin Vujović u intervjuu je naveo: „Svakako je jasno da je u ovom dijelu potrebno dodatno zalaganje obje strane – Vlade i pregovaračke strukture da u potpunosti učini proces pregovora prijemčivim za mlade, uz njihovo aktivno učešće. Sa druge strane, potrebno je da mladi svojim kreativnim potencijalom, idejama i predlozima unaprijede proces pristupanja EU.“

Iako je ovo poglavlje privremeno zatvoreno, Evropska komisija godišnje izvještava o napretku i u ovoj oblasti. Što se tiče mladih, u Izvještaju EK¹⁵ o Crnoj Gori za 2021. godinu konsatuje se ograničen napredak kada je riječ o izrađivanju mjera kvalitetnog zapošljavanja usmjerenog ka ovoj ciljnoj grupi. Paralelno s tim, u dokumentu je naznačena potreba preduzimanja i uspostavljanja sprovođenja Garancije za mlade izradom Plana sprovođenja garancije za mlade u skladu s modelom i smjernicama EU. Nadalje, u Izvještaju je navedeno da je ključno zauzeti inkluzivniji pristup usmjeren ka mladima s invaliditetom, manjinskim grupama i stanovnicima ruralnih područja.

Brojne analize nacionalnih i drugih institucija ukazuju da se posljednjih godina unaprijedila podrška mladima kroz razne državne i regionalne inicijative, a osnažena je i normativna struktura donošenjem Zakona o mladima i Strategije za mlade 2017-2021. Međutim, postavlja se pitanje, da li su mladi dovoljno uključeni u bitne procese za ovo društvo ili imaju podršku samo na papiru i izjavama crnogorskih zvaničnika? Gdje se nalaze mladi u Crnoj Gori na Hartovoj skali učešća? Da li vlast manipuliše mladima ili donosi odluke zajedno sa njima?

mr Andrea Popović,
MASTER izvršna direktorica

¹⁴ME4EU (2020), Poglavlje 26. Obrazovanje i kultura, Kancelarija za evropske integracije (<http://www.eu.me/mn/26/item/71-poglavlje-26-obrazovanje-i-kultura>)

¹⁵Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Montenegro 2021, Raport

„PRAVO NA OBRAZOVANJE – JEDNAKO PRAVO ZA SVE”

“...Obrazovanje treba da bude usmjereno ka punom razvitku ljudske ličnosti i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumjevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i vjerskim grupama...”

Riječ obrazovanje, potiče od latinske riječi educatus, educate, educere, što znači iznijeti (ducere – voditi). Postoji veliki broj definicija koje objašnjavaju pojam obrazovanja, ali u jednom su sve saglasne – da je to proces učenja određenih vještina ili sticanje uopštenog znanja, dobrog rezonovanja i mudrosti. To je zapravo proces u kojem društvo prenosi akumulirano znanje, vještine i vrijednosti s generacije na generaciju, utičući direktno na pojedinca u formiranju njegove ličnosti. Obrazovanje je pokretačka snaga u osnaživanju ljudi da sami oblikuju svoju budućnost i uzmu puno učešće u životu svoje zajednice.

Zbog važnosti koje ono ima na pojedinca, svaka vlast želi da odredi koncepciju i sadržinu obrazovanja, kako bi pojedinci prihvatili vrijednosti i norme sistema. Zato države preuzimaju brigu o finansiranju obrazovanja, iako, shodno Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, nije determinisana obaveza država u tom smjeru.

Pravo na obrazovanje, kao jedno od osnovnih ljudskih prava, spada u sferu kulturnih prava, mada se istovremeno može tumačiti i kao socijalno i kao građansko pravo. Svaki pojedinac ima pravo na obrazovanje što je zajamčeno Ustavom kao i brojnim međunarodnim dokumentima kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravim (čl.26), Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (čl.13 i 14), Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (čl.10) i Konvencija o pravima djeteta (čl.28 i 29).

Stvarajući sistem društvene jednakosti putem neformalnog, ali i ostalih vidova obrazovanja, pruža se mogućnost svakom pojedincu da pronađe svoje mjesto u društvu. Ako sam akcenat stavimo na neformalno obrazovanje, onda je značajno pomenuti da seminari, treninzi, radionice i drugi vidovi organizovanja sličnih aktivnosti, podstiču i razvijaju komunikacijske vještine, doprinose mogućnostima čovjeka da sagleda i iskoristi spektar različitih načina sticanja znanja i kroz kreiranje timova, rada u malim i velikim grupama, razvijaju socijalno obrazovanje.

Upravo iz ovih razloga Evropska unija ulaže sve više sredstava za podsticanje ovog vida edukacije. Kršenje i uskraćivanje prava na obrazovanje, degradira čovjeka kao ljudsko biće uskraćujući mu mogućnost da razvije svoj puni potencijal, zaštiti sebe i svoju porodicu kao i mogućnost da bude aktivni činilac u kreiranju društvenog, političkog, kulturnog i ekonomskog života. Na taj način se šteti osnovnim ciljevima demokratskog društva, kao i društvenom napretku.

Obrazovanjem se takođe može promovisati razumjevanje, tolerancija, poštovanje i prijateljstvo među nacionalnim, etničkim i vjerskim grupama, kao i izgrađivati kultura ljudskih prava. Za etničke i jezičke manjine pravo na obrazovanje je od posebnog značaja jer utiče na očuvanje i osnaženje njihovog kulturnog identiteta, države bi trebalo da usvoje posebne mjere aktivnog ostvarivanja prava na obrazovanje na jeziku manjine koristeći maksimum raspoloživih sredstava, samostalno i uz međunarodnu pomoć i saradnju, posebno na ekonomskom i tehničkom planu.

U konačnom, u pogledu unaprijeđenja obrazovnog sistema unutar Crne Gore, jedan od pomaka predstavlja Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju gdje je članom 2b propisano da pravo na besplatne udžbenike za osnovnu školu, na teret budžeta države, ima svaki učenik. Kroz ovakve i slične zakonodavne akcije, obezbjeđuje se jednak pristup obrazovanju svim društvenim klasama, što u svakom slučaju predstavlja značajan pomak u odnosu na ranija zakonodavna rješenja. Međutim, imajući u vidu obrazovne sisteme zemalja članica Evropske unije, Crna Gora bi morala da omogući učenicima i korišćenje modernije tehnologije, poput tablet uređaja ili personalnih računara, čime bi se značajno olakšala komunikacija i praćenje nastave, a naročito u vrijeme pandemije COVID19 virusa.

Posebno treba istaći finski model obrazovanja, koji važi za jedan od najboljih školskih sistema ne samo unutar Evrope, već u svijetu. Ovaj vid obrazovanja zasniva se na četiri jednostavna principa.

- Prvi princip znači obrazovnu jednakost među cjelokupnom populacijom smatrajući kulturološke razlike među ljudima komparativnom prednošću. Troškove školovanja finansira država bez obzira kakav socijalni status imao učenik. Finsko društvo vodi politiku jednakog raspoređivanja djece manjina stvarajući razvojne šanse svakome.
- Drugi princip podrazumijeva stvaranje produktivnog okruženja putem kvalitetnog pristupa vrednovanju postignuća učenika koje podrazumijeva ocjenjivanje nestandardiziranim testovima provjere znanja. Ocjenjivanjem nastavnici procjenjuju količinu potrebne nastave koju svaki učenik treba da pohađa. Finski nastavnici kontinuirano prate napredak učenika kreiranjem individualnog plana učenja. Iako navedeno zvuči, kao preobiman posao, podsjećanja radi, nastavni programi treba da su osmišljeni kako bi se kod djece stvorila kritička svijest prema okruženju, a upravo sa ciljem unaprijeđenja i same države i svih društvenih tokova, što je u današnjem društvenom sistemu, prijeko potrebna mjera. Naravno, uz ovakvo posvećenost radu, neophodno bi bilo obezbjediti dovoljna budžetska sredstva za povećanje zarada prosvetnim radnicima, kao jedan od stimulansa za unaprijeđenje i samog obrazovnog sistema.

- Treći princip podrazumijeva osiguranje primjerenih radnih uslova koji potiču kreativnost svakog učenika. Naime, u finskoj školski programi ne uključuju međuškolska takmičenja, upravo kako bi se dosledno ispoštovao princip jednakosti. Takođe, domaći zadaci su osmišljeni kao kreativne radionice, koje omogućavaju roditeljima da postanu učesnici u realizaciji obrazovnog plana i programa njihove djece.
- Četvrti princip usmjeren je na unaprijeđenje nastavnog kadra, uz poštovanje njihovog mišljenja u pogledu kreiranja nastavnog plana i programa. Nastavnici rade maksimalno četiri školska sata nastave dnevno dok ostatak vremena mogu provoditi izvan škole.

Kada je riječ o Crnoj Gori, Evropska komisija u Izveštaju za 2021. godinu o Crnoj Gori, u poglavlju 26- Obrazovanje i kultura je konstatovala određeni napredak u dijelu preporuka koje se odnose na sektor obrazovanja, tj. na dio stručnog osposobljavanja dok je za ostale preporuke potrebno više napora da se implementiraju. U Izveštaju je naglašeno da Crna Gora treba da intenzivira napore za poboljšano inkluzivno obrazovanje i kvalitet obrazovanja na svim nivoima, da započne implementaciju nove Strategije koja se odnosi na rano i predškolsko obrazovanje, kao i da poboljša učešće u predškolskom obrazovanju sve djece. Uz navedeno, Evropska komisija ukazuje da je neophodno uspostaviti adekvatan mehanizam za praktično učenje na visokom i stručnom nivou obrazovanja.

Konačno, reforma obrazovanja se rađa iz političkih i ekonomskih uslova, koji u našem sistemu još uvijek nisu dorasli finskom obrazovnom sistemu, ali kroz uvođenje postepenih reformskih mjera, kao što je razvijanje kritičke svijesti o društvenim tokovima, jednak pristup obrazovnim institucijama, unaprijeđenje uslova školstva, kao i položaja prosvetnih radnika, možemo načiniti prve korake ka modernizaciji obrazovnog sistema unutar Crne Gore, a kako bi se u punom obimu ostvarili ciljevi demokratije i podstakao društveni napredak.

Ana Andrijašević,

MASTER koordinatorka projekata iz oblasti vladavine prava

„DESEGREGACIJA OBRAZOVANJA ROMA“

U Evropskoj uniji, Romi predstavljaju najugroženiju nacionalnu manjinu. Neobuhvaćenost ukupne populacije romske djece u osnovnom obrazovanju, odnosno njihova isključenost iz obrazovnog sistema, izrazito slaba školska postignuća i neredovno pohađanje nastave, zajedno sa ranim napuštanjem osnovne škole, čine skicu koja nam može pomoći da razumijemo širinu ovog problema. Isključenost romske djece iz sistema obrazovanja je problem velikih razmjera koji postoji u svim evropskim društvima gdje živi romsko stanovništvo.

Prema izvještajima organizacije ‘Save the Children’, čak polovina romske djece u državama Evropske unije nikada nije išla u školu. Mnogi međusobno povezani činioci takvog stanja obuhvataju rasizam neromskih roditelja koji se protive upisu romske djece u škole, diskriminatorsku praksu prosvetnih vlasti, siromaštvo Roma koje onemogućava finansiranje školovanja, socijalnu i fizičku izdvojenost Roma iz društvenih tokova, život u naseljima udaljenim od škola.

Romkinje predstavljaju najmanje obrazovanu grupu žena sa najvećim procentom nepismenosti – čak oko 80 % Romkinja je formalno nepismeno. U većini slučajeva Romkinje nemaju prava da samostalno odlučuju o svom obrazovanju. Iako postižu bolji školski uspjeh u odnosu na dječake, nerijetko tokom puberteta napuštaju školu pod pritiskom patrijarhalne tradicije i stereotipa da ‘djevojčicama ne treba obrazovanje’, pogotovo ne ono na višim stepenima. Od djevojčica se očekuje da se rano udaju i brinu o porodici i domaćinstvu. Kombinacija siromaštva i patrijarhalne tradicije često dovodi do toga da Romkinje ostaju u “začaranom krugu siromaštva”. Nizak nivo obrazovanja i stručne osposobljenosti smanjuje njihove šanse za uspješno uključivanje i doprinosi njihovoj posebnoj ranjivosti, većoj izloženosti diskriminaciji, nasilju i narušavanju zdravlja.

Mada neke zemlje u Evropi još od šezdesetih godina prošlog vijeka izrađuju i sprovode politike u polju obrazovanja kojima se dopire do Roma, još uvijek puno treba da se uradi. U proteklih nekoliko godina u pojedinim evropskim zemljama može se primjetiti erozija ranije ustanovljenih propisa o školovanju za putujuće narode. Bitno je da se u tim zemljama posebna pažnja posveti upisu djece pripadnika putujućih naroda u školu, naročito djece čije porodice žive nomadski. Tamo gdje se romski jezik, istorija i kultura uključuju u redovnu školsku nastavu često je to usmjereno prevashodno ili isključivo na romsku djecu, čime su neromi isključeni iz prava da saznaju za doprinos koji su Romi dali njihovom i drugim evropskim društvima. Izrada školskih planova i programa u ovom području uglavnom je tek u začetku. Kvalitet obrazovanja koji romska djeca dobiju bio bi znatno unaprijeđen ako bi se i njihova kultura i istorija uključili u standardne planove i programe.

Evropski sud za ljudska prava, kao najbitnija institucija koja “oživljava” Konvencijom zajemčena prava i slobode, često se bavio slučajevima diskriminacije prema romskoj djeci u pogledu prava na obrazovanje. Naime, u evropskim zemljama, rasprostranjena je praksa upisa romske djece u specijalne škole ili posebna odjeljenja u okviru redovnog nastavnog programa, zbog nedovoljnog poznavanja jezika koji je u službenoj upotrebi u zemljama u kojima su nastanjeni. U ovakvim, i sličnim slučajevima, Sud je prvenstveno uzeo u obzir nadležnost države u određivanju nastavnog plana, budući da, nezavisno od zajemčenog prava na obrazovanje, država je slobodna u određivanju obrazovnog programa, te shodno tome, može uspostavljati posebne tipove škola, koje pri postupanju Sud neće cijeniti diskriminatorskim.

Navedeno stanovište prihvatljivo je u situacijama kada djeca ne poznaju jezik zemlje u kojoj su nastanjena, međutim, sa ciljem integracije manjinskih naroda u redovne društvene tokove, prije donošenja odluka njihovo ime, poželjno je ostaviti mogućnost odabira u pogledu redovnih obrazovnih sistema koje država nudi u okviru školstva i posebnih programa koji su prilagođeni djeci manjinskih naroda i manjinskih nacionalnih zajednica.

Istraživanje koje je urađeno za potrebe Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori za period od 2016. do 2021. godine, navodi da su među najvećim problema Roma i Egipćana nepismenost i nedostatak obrazovanja. U Strategiji se navode i podaci Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava po kojima je samo 40 % mladih žena i 63 % mladića iz romskih naselja pismeno, a taj procenat je još niži kod mladih žena u dobi od 20 do 24 godine i iznosi manje od trećine.

U izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori 2021. godini navedeno je da je stopa upisa Roma i Egipćana u osnovne škole opala, i u školskoj godini 2020/2021 u škole se upisalo 1.793 Roma (929 dječaka i 864 djevojčica). Školske godine 2019/2020 bilo je 1.803 djece Roma i Egipćana koji su se upisali u osnovnu školu. Uz to, kvalitet obrazovanja za romsku djecu je i dalje velika briga, a dodatno je pogoršano zbog pandemije kovida-19, kada se romskoj djeci pomagalo uglavnom samo na osnovu projekata međunarodnih organizacija u smislu opreme i alatki za učenje.

S tim u vezi, neophodno je osmisliti i efikasno sprovesti programe podrške romskoj djeci, koju ova marginalna grupa ne pronalazi u okruženju iz kojeg dolazi, uz omogućavanje stipendija i drugih izvora finansiranja. Kroz navedene i slične aktivnosti, romskoj djeci će se obezbijediti jednake mogućnosti za napredak i razvoj njihovog potencijala u okviru obrazovnog sistema koji naša država nudi.

Ana Andrijašević,

MASTER koordinatorka projekata iz oblasti vladavine prava

„NACIONALNO BLAGO – NEZAVISNA KULTURNA SCENA“

Za razliku od zakonom ustanovljenih i priznatih kulturnih institucija, poput pozorišta i muzeja, takozvana “nezavisna kulturna scena” je, po svojoj prirodi otvorenog karaktera, i još uvijek ne podliježe zakonskoj regulativi u smislu bližeg određenja prava i obaveza kulturnih udruženja i organizacija koje djeluju pod navedenim nazivom.

Međutim, i pored nedovoljnog razvoja nezavisne kulturne scene na teritoriji Crne Gore, pogotovo na sjevernom području države, ona ipak pronalazi svoj put do zainteresovanih pojedinaca, uz minimalne propratne kampanje i mala budžetska sredstva uložena od strane organa vlasti.

U Nacionalnoj Strategiji održivog razvoja do 2030. godine, koja predstavlja implementacioni dokument Globalne Agende održivog razvoja 2030, kultura je prikazana kao jedan od stubova održivog razvoja Crne Gore, stoga razvoj kulture i očuvanje kulturne raznovrsnosti sačinjavaju jedan od strateških ciljeva samog dokumenta. Među vrijednostima na kojima razvoj ove politike počiva, shodno Nacionalnoj Strategiji, je, najprije, sloboda stvaralaštva i poštovanje prava na kulturu, zatim ravnopravno očuvanje svih kulturnih identiteta i poštovanje kulturne različitosti, transparentno djelovanje u kulturi, poštovanje autorskog i srodnih prava, demokratizacija kulturne politike i, najzad, decentralizacija organizovanja i finansiranja kulture. Strategijom je dalje predviđeno da kulturni sadržaji moraju biti dostupni svima, da treba obezbijediti njihovu ravnomjernu regionalnu distribuciju kako bi se smanjila nejednakost – bilo da je u pitanju disparitet ruralno–urbano, centar–periferija ili sjever–jug.

Međutim, kako bi se unaprijedio razvoj nezavisne kulturne scene, neophodno je na državnom nivou izdvojiti značajnija budžetska sredstva, koja predstavljaju polaznu osnovu za realizaciju strateških ciljeva predviđenih navedenim dokumentom. Jačanje neformalne, amaterske, alternativne, savremene kulturne scene, kao jedne od Strategijom predviđenih mjera za realizaciju strateških ciljeva iz oblasti kulture, mora biti praćeno i pažljivo analiziranom situacijom po pitanju položaja nezavisne umjetničke scene i njenih aktera, a što će predstavljati temelje za uspostavljanje direktne komunikacije između organa vlasti, jedinica lokalne samouprave i predstavnika nezavisne kulturne scene, koji opet vodi formiranju i uspostavljanju efikasnog i savremenog sistema integralne zaštite, upravljanja, održivog korišćenja nezavisne kulturne scene i unaprjeđenja položaja nezavisnih umjetnika.

U Izvještaju Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2021. godinu je konstatovano da je tokom 2020. godine nastavljeno finansiranje kreativnih i kulturnih projekata (uključujući i one koji pripadaju organizacijama civilnog društva), putem kojeg je pružena podrška nezaposlenim umjetnicima i drugim radnicima kulture na koje je pandemija COVID-19 negativno uticala. Ta vrsta podrške, međutim, nije implementirana shodno planu tokom prve polovine 2021. godine, a u izvještaju je ključni razlog za to prepoznat u restrukturiranju vlade i odlaganju donošenja relevantnih zakona. Istaknuto je da se očekuje novi program razvoja kulture koji pokriva period od 2021-2025. godine.

Takođe, osim adekvatnog programskog budžetiranja nezavisne kulturne scene, potrebno je na državnom nivou pronaći i druge modele za unaprijeđenje i razvijanje nezavisnog stvaralaštva. U tom smjeru, neopohodno je osmisliti održive programe usmjerene na umrežavanje nezavisnih umjetnika sa čitavog područja teritorije Crne Gore, koji će kroz asocijacije, stupiti u kontakt sa drugim udruženjima nezavisnih umjetnika na međunarodnom nivou. Ovakvim djelovanjem, ne samo da će doći do poboljšanja statusa aktera nezavisne kulturne scene, već će navedeno doprinjeti i internacionalizaciji crnogorske kulturne scene, koja, imajući u vidu osobenosti našeg podneblja, može postati prepoznatljiva ne samo unutar Evrope, već u čitavom svijetu.

Nepohodno je bolje djelovanje organa vlasti, jedinica lokalne samouprave i nevladinih organizacija, koje će u saradnji sa predstavnicima nezavisnih umjetnika, pronaći rješenja za otklanjanje problema koji predstavljaju prepreku umrežavanju nezavisnih umjetnika na čitavoj teritoriji Crne Gore. Takođe, potrebno je usmjeriti pažnju i na umrežavanje domaće nezavisne kulturne scene sa međunarodnim organizacijama koje djeluju u ovoj oblasti kulturnog stvaralaštva.

Osim opisanih problema i izazova sa kojima se susreće nezavisna kulturna scena, potrebno je osvrnuti se i na nedostatak saradnje organizacija nezavisne kulturne scene sa javnim kulturnim ustanovama. Evidentno je da postoji izuzetno mali broj inicijativa koje imaju za cilj uključivanje vaninstitucionalnih aktera u kreiranje kulturne politike u državi, te bi organi vlasti, kroz omogućavanje učešća predstavnika nezavisne kulturne scene u donošenju odluka kao što je raspodjela sredstava, donošenje planova i strategija za razvoj kulturne scene, doprinjeli ne samo razvoju ovog sektora već i unaprijeđenju ekonomskog položaja nezavisnih umjetnika.

Bogatstvo nezavisne kulturne scene leži u slobodi ekspresije, uz ostavljanje mogućnosti otvorene kritike društvenih tokova, bez uklapanja u već ustanovljene modele umjetničkog izražaja. Kroz nezavisne pozorišne trupe, muzičke sastave, filmsko stvaralaštvo ili umjetničke inicijative mogu se analizirati alternativni narativi i obrasci interpretacije urbane i društvene stvarnosti. Međutim, pristup finansiranju nije egalitaran, što značajno utiče na kvalitet i nastavak postojanja nezavisne umjetničke scene na teritoriji Crne Gore.

Imajući u vidu navedeno, budući napori zakonodavne i izvršne vlasti, moraju biti usmjereni na formiranje novih sistema za podršku i unaprijeđenje nezavisne kulturne scene, uz ravnomjerno raspoređivanje budžetskih sredstava, kako bi se omogućio i ravnomjeran razvoj nezavisne kulturne scene u svim regijama, što ujedno može predstavljati i dobru promociju turističkih kapaciteta manje posjećenih i promovisanih podneblja naše države.

Crna Gora je, zajedno sa ostalim državama zapadnog Balkana, dio projekta Razvoj i promocija turizma koji je finansiran od strane Evropske unije i ima za cilj, između ostalog, da stvori međunarodno konkurentne kulturne turističke ponude u ekonomijama ovih zemalja, koje će privući više turista u region zapadnog Balkana i time doprinijeti povećanju prihoda, razvoju i zapošljavanju.

Upravo se u okviru sličnih projekata se mogu realizovati aktivnosti koje bi uključivale i nezavisnu kulturnu scenu, sa bogatim sadržajem, uz organizovanje manifestacija i događaja koji će privući ne samo lokalno stanovništvo već i turiste, čime će nezavisna kulturna scena postati jedan od ključnih segmenta održivog razvoja.

Nezavisna kulturna scena kroz umjetničko eksperimentisanje i slobodu izražavanja daje podsticaj inovacijama umjetničkog stvaralaštva, te ista nedvosmisleno predstavlja pokretačku snagu u duštvu. Imajući u vidu navedeno, ista mora biti uključena u kulturne politike sadržane u Planovima kulturnog razvoja Crne Gore, a sa ciljem očuvanja i razvoja ovog, još uvijek nedovoljno istraženog i shvaćenog, nacionalnog blaga.

Ana Andrijašević,
MASTER koordinatorka programa

„REFORMA JAVNE UPRAVE – FOKUS STAVITI NA LOKALNU SAMOUPRAVU”

Zajedno sa vladavinom prava i ekonomskom reformom, reforma javne uprave smatra se jednim od tri osnovna činioca Strategije proširenja, kada su u pitanju evropske integracije. Reformom bi se obezbijedila puna kompetetnost pripreme usklađivanja nacionalnog zakonodavnog okvira sa pravnom tekovinom Evropske unije. Ova reforma podrazumjeva i bolji sistem lokalne samouprave u Crnoj Gori, imajući u vidu navedeno, potrebno je osvrnuti se na prioritete i ciljeve ove oblasti.

Specifičan ambijent i razni društveno-dinamički procesi uticali su na razvoj lokalne samouprave u Crnoj Gori i njen sistem koji postoji danas. Koncept lokalne samouprave koji je prisutan u Crnoj Gori kreiran je u odnosu na demografsku i geografsku sliku sa ciljem da se odgovori na postojeće izazove.

Reformske aktivnosti u Crnoj Gori u oblasti lokalne samouprave započete su krajem 1998. godine. Ove aktivnosti odvijale su se kroz više faza: analitičku, programsku, projektnu, naučno-istraživačku i zakonodavnu. Nekoliko bitnih strateških dokumenata bili su krovni za reformu javne uprave, ali ćemo se posebno baviti sa dva implementirana u prethodnoj deceniji – Strategija reforme javne uprave za period 2011 -2016 (AURUM)¹⁶ i Strategija reforme javne uprave za period 2016 – 2020 ¹⁷.

Hronološki, Vlada Crne Gore je u martu 2011. godine usvojila Strategiju reforme javne uprave za period 2011 – 2016. (AURUM), sa Okvirnim akcionim planom za njenu implementaciju. AURUM-om su bile obuhvaćene dvije podoblasti javne uprave: državna uprava i lokalna samouprava. Osnovni cilj AURUM-a bio je usmjeren na efikasnu, profesionalnu i servisno orjentisanu javnu upravu u funkciji građana i drugih društvenih i privrednih subjekata. Implementacija AURUM-a bila je, između ostalog, usmjerena na izgradnju zakonodavnog okvira javne uprave u Crnoj Gori.

U oblasti lokalne samouprave, ključni prioriteti Strategije su bili: jačanje zakonitosti rada organa lokalne uprave, ekonomično i optimalno funkcionisanje lokalne uprave u kadrovskom i materijalnom smislu, uspostavljen kvalitetan sistem razvoja ljudskih resursa i vođenja kadrovske politike, transparentan rad organa jedinica lokalne samouprave, zasnovan na etičnom djelovanju službenika, uz visok stepen učešća građana i ostvarivanje većeg nivoa saradnje među jedinicama lokalne samouprave i bolja saradnja lokalne samouprave sa državnim organima. Pored toga u fokusu Strategije je bilo optimalno korišćenje raspoloživih resursa i uvođenje savremenih načina poslovanja, zasnovanih na planovima razvoja.

¹⁶ <https://www.gov.me/dokumenta/d618be75-5c3f-4308-b809-14bf90753a05>

¹⁷ <https://www.gov.me/dokumenta/f8073988-466f-4a64-86f1-64cc51f70f16>

Međutim, rokom isteka Strategije, usvojena je nova u julu 2016. godine, za period 2016 – 2020, a pitanja i prioriteti koji su trebali biti riješeni prethodnom Strategijom, u najvećoj mjeri su ostali i u novoj Strategiji reforme javne uprave.

U procesu reforme su konstatovani brojni izazovi, a glavne preporuke su se odnosile na potrebu ulaganja napora za sprovođenje procesa zapošljavanja i napredovanja na osnovu zasluga, optimizacije procesa rada i broja zaposlenih u javnoj upravi i uspostavljanje sistema odgovornosti.

Kada je u pitanju lokalna samouprava i funkcionalni aspekt organizacije, u strategiji je ocijenjeno da monotipski model organizacije lokalne samouprave ne uvažava izražene geografske, prostorne, demografske, ekonomske, administrativne, kadrovske i druge razlike između pojedinih jedinica lokalne samouprave, tako da najveći broj opština ne vrši u punoj mjeri zakonom utvrđene poslove i nadležnosti. Međutim, jedan od načina za prevazilaženje takvog izazova je uvođenje određenih elemenata politipskog načina organizacije i jačanje međuopštinske saradnje.

U odnosu na teritorijalni aspekt lokalne samouprave, zbog nedovoljno izvedenog pravnog definisanja kriterijuma za formiranje novih opština i nedostatka jasne politike u toj oblasti, ocijenjeno je da postoji opasnost od usitnjavanja teritorije osnivanjem novih opština, čime se ugrožava osjetljiva ravnoteža teritorijalne strukture. Zbog potrebe zadržavanja većih opština sa dovoljnim administrativnim i fiskalnim potencijalom za sopstvenu održivost, neophodno je zakonom definisati jasne kriterijume za formiranje novih opština.

Kada je problematika finansija lokalne samouprave u pitanju, opšta je ocjena da se najveći dio jedinica lokalne samouprave nalazi u teškoj finansijskoj situaciji, koju karakteriše visok nivo zaduženosti i neizmirenih obaveza, što izaziva brojne probleme u njihovom funkcionisanju i izvršavanju zakonom utvrđenih obaveza. Kao jedna od solucija, nameće se izmjena i dopuna Zakona o finansiranju lokalne samouprave¹⁸, sa ciljem jačanja javnih finansija. Kao važan zadatak na trajnoj sanaciji finansijskog stanja u opštinama i obezbjeđenju dugoročne održivosti lokalnih javnih finansija predstavlja rad na smanjenju javne potrošnje na lokalnom nivou, kroz racionalizaciju strukture organa, smanjenje broja zaposlenih u opštinama, kao i unaprijeđenje zakonskog okvira koji će obezbijediti finansijsku održivost jedinica lokalne samouprave, saglasno nadležnostima koje one imaju.

U Izvještaju o napretku CG za 2021. godinu¹⁹ konstatovano je da je Crna Gora umjereno spremna za reformu javne uprave, sa ograničenim napretkom u izveštajnom periodu. Određeni napredak je postignut u oblastima kao što su srednjoročno planiranje politike, elektronska vlada i upravljanje javnim finansijama, kao i transparentnost budžeta.

¹⁸ <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-finansiranju-lokalne-samouprave.html>

¹⁹ <https://www.gov.me/dokumenta/0aef2dec-5785-497d-8dba-527932ac124c>

Izmjenama i dopunama Zakona o državnim službenicima i namještenicima, smanjeni su uslovi za zapošljavanje na osnovu zasluga, kompetencije i nezavisnost državnih službenika. Reorganizacija javne uprave dovela je do značajnih kadrovskih promjena, gubitka iskusnog osoblja u pitanjima vezanim za proces pristupanja EU. Potrebna je jaka politička volja u cilju efikasne depolitizacije javnog servisa, optimizacije državne administracije i efektivna implementacija upravljačke odgovornosti.

Vlada Crne Gore je u januaru 2022. godine usvojila novu Strategiju reforme javne uprave za period 2022 – 2026. godine, sa Akcionim planom za period 2022-2024 ²⁰. Očekuje se da nova strategija poboljša kvalitet i efikasnost pružanja usluga, kao i da optimizuje javni sektor.

Kada je u pitanju sistem organizacije lokalne samouprave u Crnoj Gori, u narednom periodu bi trebalo obezbijediti funkcionalniji i efikasniji sistem, kroz redefinisanje nadležnosti jedinica lokalne samouprave shodno njihovim kapacitetima i potrebama lokalnog stanovništva, a što će doprinijeti valorizaciji resursa i realizaciji strateških razvojnih politika Crne Gore.

Konačno, efikasna lokalna samouprava predstavlja jedan od ključnih nosilaca evropskih integracija. Lokalna samouprava ograničava (ili bi bar trebala) sve one koji bi htjeli da političkim momentima diktiraju odnose u društvu. Nema prave samouprave u lokalnoj zajednici bez prava i neposredne vlasti građana koji po svom položaju trebaju da budu odlučujući faktor.

Vuković Milutin,
MASTER programski asistent

²⁰ <https://www.gov.me/dokumenta/823842f4-2ffd-4a0d-936e-c1b00c669115>

„DIGITALIZACIJA – NEOPHODNOST U EFIKASNOJ JAVNOJ UPRAVI“

Digitalizacija svih segmenata društva važan je proces i činjenica sa kojom se jedno društvo suočava na svakom koraku. Ponuda što boljih javnih usluga i servisa će u konačnom i doprinijeti boljem funkcionisanju države generalno.

Digitalna transformacija predstavlja proces koji treba da se konstanto ubrzava sa pojavom novih tehnologija koje karakteriše intenzivan i brz razvoj. Iako je za pojam digitalne transformacije značajan tempo razvoja digitalnih tehnologija, da bi u tome uspjeli potrebno je da postoji izgrađena dobra osnova u terminima infrastrukture, normativnog i institucionalnog uređenja. Takođe, potrebno je izgraditi obrazovni program, koji bi predstavljao preduslov za sticanje digitalnih vještina.

Uštede, inovacije, brzina, pokretljivost, pojmovi su koji se vezuju za proces digitalizacije. Kada je riječ o Crnoj Gori, kroz strateški dokument Pravci razvoja 2018-2021²¹, u okviru oblasti ICT, planirano je da do 2021. godine dostupnost širokopojasnog pristupa internetu bude 90%, kao i da poraste broj elektronskih usluga koje institucije pružaju građanima.

Pitanje digitalizacije od izuzetne je važnosti za efikasnost rada državne uprave, kao i za održivi razvoj u skladu sa evropskim i svjetskim trendovima. Imajući u vidu navedeno, reforma javne uprave ima za cilj povećanje povjerenja građana i kreiranje efikasne i servisno orijentisane uprave. S tim u vezi, i digitalizacija predstavlja jedan glavnih postulata demokratizacije društva, a zadatak javne uprave i svih njenih činilaca je da bude otvoreni servis građana.

Upravo je razvoj elektronske uprave važan segment i pokazatelj razvoja digitalnog društva. Krajnji cilj digitalnih servisa koje državna uprava, lokalna samouprava i privreda pružaju građanima i privredi je omogućavanje svim fizičkim i pravnim licima da posredstvom javnih portala koriste personalizovani sajber-prostor pod kontrolom i zaštitom kompanija, državne ili lokalnih uprava. Pristupom ovim posebno personalizovanim resursima korisnici su u mogućnosti da upravljaju ličnim podacima, finansijama, komuniciraju sa kompanijama i državnim organima ili lokalnom samoupravom i koriste sve softverske resurse koje im ovi subjekti omoguće kako bi lakše međusobno komunicirali i regulisali prava i obaveze.

Kao pozitivan primjer izdvajamo portal E-uprave, koji je trenutno na raspolaganju građanima i koji nudi veliki broj servisa. Ipak, i tako razvijeni servisi jako malo se koriste, a uzrok tome možemo pronaći u manjku informatičkog obrazovanja od strane korisnika.

Vlada Crne Gore je u decembru 2021, na predlog Ministarstva javne uprave, digitalnog društva i medija, usvojila Strategiju digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026. godinu sa Akcionim

²¹ <https://www.gov.me/dokumenta/1a5fab12-ec7a-4f28-b1e9-83c9d0dadb79>

planom za 2022-2023. godinu²², koja predstavlja razvojni okvir kojim se definišu preduslovi i inicijative potrebne za brzu adaptaciju u sve kompleksnije digitalno okruženje, te agilan i proaktivan razvoj digitalne Crne Gore.

Strateška namjera potkrijepljena je i strateškim opredjeljenjima Evropske unije, čiji je centralni razvojni cilj digitalizacija kompletnog evropskog regiona. U procesu pripreme Strategije, razmotren je širi strateški okvir Evropske unije, a najrelevantniji strateški dokument koji je analiziran je Digitalna decenija Evrope: digitalni ciljevi za 2030, koji predstavlja viziju digitalne transformacije Evrope do 2030. i fokusira se na četiri glavna aspekta: vještine, infrastruktura, vlada i biznis.

Pored navedenog, kada je riječ o crnogorskim strateškim dokumentima u oblasti digitalizacije, bitno je pomenuti i Strategiju pametne specijalizacije 2019 – 2024, čiji je jedan od ciljeva reorganizacija i unapređenje poslovnih procesa u prioritetnim oblastima pametne specijalizacije i javnoj upravi posredstvom digitalnih tehnologija. Takođe, u okviru Strategije reforme javne uprave 2022 – 2026. godine – jedan od ciljeva svakako je potrebno da bude korišćenje kvalitetne usluge javne uprave od strane građana, administracija bez papira, puna interabilnost informacionih sistema i povećanje broja elektronskih usluga na visokom nivou sofisticiranosti, kao i uvođenje centralnog monitoring sistema za pružanje usluga.

Međutim, Evropska komisija je u Izveštaju o napretku o Crnoj Gori za 2021²³. istakla da je naša zemlja i dalje umjereno spremna u oblasti informacionog društva i medija. Tokom izvještajnog perioda ostvaren je ograničen napredak, naročito u elektronskim komunikacijama i informacionim tehnologijama. Tek treba da bude usvojeno zakonodavstvo kojim se obezbjeđuju nezavisnost medijskog sektora od neprimjerenog političkog miješanja, osnaživanje kapaciteta medijskih regulatora za sprovođenje i dovoljni administrativni kapaciteti za sprovođenje pravne tekovine EU.

Napredak u pružanju usluga građanima je spor. Pružanje usluga, uključujući i digitalne usluge, uglavnom su nedjelotvorne i nisu lake i praktične za korišćenje.

Konačno, razvoj informacionog društva kao konačnog rezultata digitalizacije zavisi od različitih elemenata: raspoloživosti i dostupnosti telekomunikacione infrastrukture, postojećeg pravnog okvira, razvoja i dostupnosti servisa državne uprave, lokalnih samouprava, banaka i drugih finansijskih institucija, obrazovnog sistema, kao i razvoja IT sektora u Crnoj Gori uopšte. Za cijeli proces digitalne transformacije, veoma je važna i edukacija građana i uloga medija, naročito u procesu informisanja građana o procedurama i očekivanjima u procesu digitalizacije.

Vuković Milutin,
MASTER programski asistent

²² <https://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2022/02/strategija-digitalne-transformacije-sa-ap-1.pdf>

²³ <https://www.gov.me/dokumenta/0aef2dec-5785-497d-8dba-527932ac124c>

„KVALITETAN ŽIVOT OSI – STVARANJE DRUŠTVA JEDNAKIH ŠANSI I BEZ BARIJERA“

Sve demokratske države ističu značaj i smisao ljudskih prava i nastoje da stvore zadovoljno društvo i stanje u državi u kojoj bi svaki čovjek, bez izuzetka, nesmetano živio, radio, stvarao i uživao svoja prava bez diskriminacije.

Zakon o zabrani diskriminacije u članu 2 izričito ističe da je zabranjen svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu, dok je u članu 9 istog zakona posebno istaknuto šta se podrazumijeva pod zabranom diskriminacije osoba sa invaliditetom: “Pod diskriminacijom lica sa invaliditetom smatra se, naročito: onemogućavanje ili otežavanje pristupa zdravstvenoj zaštiti, odnosno uskraćivanje prava na zdravstvenu zaštitu, redovni medicinski tretman i lijekove, rehabilitaciona sredstva i mjere; uskraćivanje prava na školovanje, odnosno obrazovanje; uskraćivanje prava na rad i prava iz radnog odnosa, u skladu sa potrebama tog lica; uskraćivanje prava na brak, na stvaranje porodice i drugih prava iz oblasti bračnih i porodičnih odnosa”.

Prema izvještajima Svjetske zdravstvene organizacije i Svjetske banke, oko milijardu ljudi, odnosno oko 15 procenata svjetske populacije, živi sa invaliditetom. Slično tome, izvještaj Ekonomsko-socijalnog savjeta Ujedinjenih nacija (UN) o uvođenju invaliditeta u program razvoja napominje da će globalni trendovi, uključujući starenje stanovništva i porast hroničnih oboljenja, dovesti do porasta broja osoba sa invaliditetom. Ove izazove usložnjavaju kompleksnost i raspon postojećih invaliditeta.

Prema Konvenciji o pravima osoba sa invaliditetom Ujedinjenih nacija „osobe sa invaliditetom su osobe koje imaju dugoročne tjelesne, mentalne, intelektualne ili senzorne smetnje koje u kombinaciji sa različitim barijerama mogu ometati njihovo potpuno i stvarno učešće u društvu na ravnopravnim osnovama sa drugima.” Takve barijere uključuju fizičke prepreke, zakonska ograničenja, praktične aranžmane i društvene stavove koji ih de facto isključuju ili smanjuju njihovo učešće.

Takođe, Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom neupitno naglašava značajnost nediskriminacije i ravnopravnosti kao preduslova za puno uživanje ljudskih prava, a između ostalog posebno je bitno istaknuti pristupačnost. “Da bi osobama sa invaliditetom omogućile da samostalno žive i u potpunosti učestvuju u svim aspektima života, države potpisnice preduzeće odgovarajuće mere da osobama sa invaliditetom, na osnovu jednakosti sa drugima, osiguraju pristup izgrađenom okruženju, prevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije, kao i drugim uslugama i objektima namenjenim javnosti, kako u urbanim tako i u ruralnim sredinama”.

U pregovorima sa Evropskom unijom čak 14 pregovaračkih poglavlja se na određeni način bave pitanjem osoba sa invaliditetom, dok u izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2021. je istaknuto da osobe sa invaliditetom i dalje prolaze kroz višestruke oblike diskriminacije i poteškoće u ostvarivanju svojih prava u sudskim i upravnim procesima.

Uz, to jedna od preporuka po pitanju temeljnih prava jeste obezbjeđivanje boljeg pristupa pravdi i besplatnu pravnu pomoć za žrtve kršenja ljudskih prava osoba sa invaliditetom. Takođe, preporuke vezano za socijalnu politiku i zapošljavanje su izrađivanje mjera kvalitetnog zapošljavanja usmjerene ka ovim licima.

Strategija za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period od 2017-2021 godine je istekla, a ciljevi koje je trebala da ispuni jesu: usklađivanje pravnog okvira sa međunarodnim standardima, sprečavanje kršenja zabrane diskriminacije prema licima sa invaliditetom kroz obezbjeđivanje punog sprovođenja antidiskriminacionog zakonodavstva, praćenje i sprovođenje Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom.

Svakako cilj naredne Strategije zaštite lica sa invaliditetom 2022-2027 treba da bude uspostavljanje pravednijeg i ravnopravnijeg sistema, i uživanje jednakih prava u svim oblastima života lica sa invaliditetom bez diskriminacija, sa ciljevima koji su u skladu sa Evropskom strategijom za osobe sa invaliditetom 2020-2030. U narednom periodu takođe se očekuje uspostavljanje jedinstvena baze podataka OSI, sa ciljem uspostavljanja jedinstvenog tijela za utvrđivanje invaliditeta i jedinstvenih nacionalnih kriterijuma odnosno metodologije za utvrđivanje invaliditeta.

Konačno, sve navedene mjere i aktivnosti koje je potrebno ostvariti što prije, u cilju kvalitetnijeg života lica sa invaliditetom, će omogućiti stvaranje društva jednakih uslova i prilika za sve, a samim tim će osobama sa invaliditetom biti olakšan život u velikoj mjeri.

Saša Đuretić,
MASTER saradnica za politička pitanja

„VRIJEME KRIZA – ŠANSA ZA SNAŽENJE ZAJEDNIČKE SPOLJNE I BEZBJEDNOSNE POLITIKE EU?“

Svjedoci smo snaženja Evropske unije tokom posljednjih više od šest decenija, koja je od male regionalne inicijative fokusirane na upravljanje industrijskim resursima, kao što su uglj i čelik, postala važan akter na svjetskoj globalnoj sceni. Svakako, jedan od pravaca razvoja ove međunarodne sui generis organizacije jeste i u oblasti spoljne politike, a skoro da razvoj nijedne politike na evropskom nivou nije imao tako težak put, kao što ga ima spoljna i bezbjednosna politika Unije.

Unija od svog nastajanja teži da proklamuje evropske integracije kao mirovni projekat koji bi obuhvatao političku i ekonomsku saradnju. Jedan od ciljeva stvaranja EU pored ekonomske saradnje, bila je spoljna politika, a uz to, od svog osnivanja bezbjednosni aspekt podrazumjeva i spoljnu odbrambenu politiku. Common Foreign and Security Policy – CFSP ili Zajednička spoljna i bezbjednosna politika (u daljem tekstu: ZSBP), kao nekadašnji drugi stub EU, ima međuvladin karakter pregovaračkih procesa i donošenja odluka.

ZSBP EU osmišljena je da rješava sukobe i njeguje međunarodno razumijevanje, a zasniva se na diplomatiji i poštovanju međunarodnog prava. Trgovina, humanitarna pomoć i razvojna saradnja takođe igraju važnu ulogu u međunarodnoj ulozi EU. ZSBP u skladu sa svojim ciljevima nastoji da sačuva i osnaži međunarodnu bezbjednost, promoviše međunarodnu saradnju, razvije i konsoliduje demokratiju, vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Svojevrno priznanje uspješnosti evropskog projekta uslijedilo je 2012. godine dodjeljivanjem Nobelove nagrade za mir Evropskoj uniji, kada je naročito zapaženo aktivno učešće Unije u procesu pomirenja među evropskim državama nakon II svjetskog rata.

Posljednjih godina EU ulaže mnogo napora u cilju konsolidacije spoljne politike. Odbrambena pitanja su postigla određeni napredak, naročito Stalna strukturirana saradnja i Evropski fond za odbranu, koji je pokrenut 2017, u cilju usklađivanja i povećanja nacionalnih ulaganja u odbranu. Međutim, neke situacije upućuju na to da spoljna politika EU ne uspjeva da u potpunosti nađe brz zajednički odgovor po pitanju pojedinih savremenih međunarodnih izazova.

Države članice su shvatile da zajednička spoljna politika treba da bude jedan od prioriteta EU, a involvirana je u ugovorima iz Mاستrihta i Amsterdama, dok je dodatno razrađena Lisabonskim ugovorom iz 2009. godine, koji joj je dao institucionalnu i pravnu osnovu. Iako je Lisabonski ugovor stvorio prilično sveobuhvatnu institucionalizovanu mašineriju i samim tim ojačao spoljnopolitički aparat EU, danas su opravdani strahovi zbog slabljenja opšteg evropskog uticaja u globalnoj utakmici. S obzirom na razvoj ZSBP, Lisabonski ugovor je povećao domet dostupnih instrumenata i mehanizama EU u ovoj oblasti, ali uprkos tome, razvoj spoljne politike EU čini se da nije dosegao svoj maksimum.

Svakako, najteže je donositi odluke u sferi “visoke politike”, kakva jeste ZSBP, u kojoj se po pravilu traži konsenzus. Uz to, iako se integracije uglavnom sprovode kroz pregovore sa nadnacionalnim institucijama, presudan je međuvladin element, dok sa druge strane, na međunarodnom nivou EU pokušava da se pozicionira kao velika sila.²⁴

Najvažnija izmjena u oblasti zajedničke bezbjednosne i odbrambene politike je definisana u članu 42 Ugovora iz Lisabona. Ona se odnosi na klauzulu „uzajamne pomoći”, to jeste eksplicitno je navedeno da su, u slučaju napada na jednu državu članicu, ostale države članice EU dužne da pruže pomoć državi nad kojom je izvršena agresija. Međutim, Ugovor kaže da ova klauzula ne utiče na nacionalne politike odbrane država članica i na njihovu neutralnost. Takođe, ugovor potvrđuje to da je NATO osnova kolektivne bezbjednosti njegovih članica. Jedna od kontraverznijih novina u Ugovoru, a u vezi sa politikom odbrane i bezbjednosti EU jeste „stalna strukturirana saradnja”, koji predviđa mogućnost bliže saradnje za one države članice koje su voljne i sposobne da preuzmu veće napore u oblasti vojnih kapaciteta. Ovaj koncept među kritičarima imao je i negativnih i pozitivnih strana, prije svega osporavao se kao nepotrebno dupliranje NATO nadležnosti, dok su ga drugi hvalili kao prodor ka stvaranju boljih kapaciteta EU.

Uprkos dobro uspostavljenim pravnim okvirima za saradnju, između NATO i EU postoji nerazjašnjenih strateških pitanja i podijele nadležnosti organizacija, imajući u vidu da je EU pokazala da ima kapacitete neophodne za stabilizaciju i rekonstrukciju žarišta, dok NATO ostaje primarno vojna sila spremna da reaguje u kratkim rokovima.²⁵ U tom smislu, u narednom periodu treba očekivati centralizaciju postojećih i uspostavljanje novih zajedničkih vojnih i civilnih kapaciteta, jer je to najefikasniji put jačanja sposobnosti EU kao uspješan odgovor na postojeće bezbjednosne izazove. Ugovor sadrži mnoge nejasnoće po pitanju sadržaja saradnje, ishoda i samih učesnika. Svakako Lisabonski ugovor treba da bude podstrek za buduću integraciju EU preko vanjskopolitičkog uspjeha, i to baš u periodu kada je sama Evropa podijeljena oko niza pitanja, ne samo vanjske nego i unutrašnje politike i u vrijeme višestruke globalne ekonomske krize i pandemije koronavirusa.

Neki kritičari smatraju da evropska politika bezbjednosi i odbrane ne predstavlja pravi put i veće su šanse da potkopa, nego da osnaži potencijalnu ulogu EU kao globalne vojne sile. Pored toga, realisti tvrde da EU nema realne izgleda da postane značajan akter u međunarodnim odnosima dok se ne konstituirao kao (nad)država, a sve dok se to ne desi, njen status je upitan. Poznat je i kritički komentar, jednog od najpoznatijih realista Herrija Kisindžera: „Koga trebam nazvati kada želim razgovarati s Evropskom unijom? Koji broj telefona?”

Može se reći da je ovo pitanje i danas aktuelno, uprkos razvoju i evoluciji EU. Stoga, Evropska unija mora postati kohezivnija i jedinstvenija kako bi mogla biti važan faktor u spoljnim odnosima.

²⁴ Stankovic, Nevena, Spoljna politika EU u teorijskom konceptu strukturne spoljne politike, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2020, str. 163-188.

²⁵ Beriša, Zajednička bezbednosna odbrambena politika EU i NATO, Vol. 12, 2015. str 293.

Realisti smatraju da ona može opstati jedino ako stvori sopstvenu vojsku i policiju, jer u suprotnom njena moć u bilateralnim i multilateralnim savezništvima je tigar od papira. Pretpostavljajući da funkcionisanje ZSBP-a predstavlja akt dosluha između država članica vlade znači da često jadikovani „demokratski deficit“ evropskog upravljanja zapravo jedna od svrha integracije, a ne samo nesrećni nusproizvod.²⁷

Prije pandemije koronavirusa, vodile su se razne političke debate o saradnji u oblasti bezbjednosti i odbrane, sa problemima ograničenih vojnih sposobnosti, prazninama u tehnološkim inovacijama, zaostalom industrijskom bazom u odbrani i nejasnim nacionalnim odbrambenim troškovima. Takođe, primjer izbjegličke krize nastale usljed pokušaja velikih grupa imigranata da dođu na teritoriju Evropske unije, ukazala je na to da svaka članica koja je izložena ovoj pojavi reaguje različito, jer mehanizmi za ovakve situacije nisu razrađivani u okviru bezbjednosne politike EU. Upravo, na primjeru krize imigranata može se izvršiti preispitivanje sistema ZSBP EU.²⁸ Imajući u vidu navedeno, danas, nijedna evropska država nema tako velike sposobnosti da potpuno samostalno garantuje svoju bezbjednost²⁹, zato se svi subjekti EU moraju usmjeriti na zajedničko jačanje regionalne i globalne bezbjednosti.

Pandemija koronavirusa je dodatno zaoštrila status quo, jer se Unija suočava sa krizom legitimiteta, a pogotovo je upitno gdje počiva politička moć, posebno u oblastima spoljne politike, bezbjednosti i odbrane. Uz to prethodni period je uticao na proces integracija EU testirajući načela evropske solidarnosti i evropske sposobnosti za kolektivno upravljanje krizama.

Visoki predstavnik EU za spoljne poslove i bezbjednosne politike i potpredsjednik Evropske komisije Josep Borel, koji je preuzeo svoju poziciju u decembru 2019, podvukao je potrebu EU da postane pravi geopolitički igrač. On je istakao da se u posljednjem periodu vidi ponovno rađanje geostrateške konkurencije, naročito između Kine, Rusije i Sjedinjenih Država, a u toj utakmici EU „ima mogućnost da postane igrač i pravi geostrateški akter ili igralište“.³⁰

Kako se bezbjednosna situacija u Evropi počela usložnjavati, nakon izbijanja rata u Ukrajini, Evropska unija (EU) pribjegava sankcijama kao sredstvu spoljne politike, što je njen najvidljiviji alat, kako Robert Šuman ističe, „na pola puta između neaktivnosti i pretjerane reakcije.“ Dok se ovih dana čuju najave od strane predsjednica Komisije Evropske unije- Ursule von der Leyen da će Ukrajini koja je u ratu s Rusijom pružiti 500 miliona eura humanitarne pomoći iz budžeta EU.

²⁶ Jović, Dejan, Liberalizam u međunarodnim odnosima, u: Liberalne teorije međunarodnih odnosa, Fakultet političkih znanosti, Univerzitet u Zagrebu, 2014, str. 20.

²⁷ Koenig-Archibugi, The Democratic Deficit of EU Foreign and Security Policy, The International Spectator 4/2002, p. 61-73.

²⁸ Stevovic, Crnobrnja, Bezbjednosna politika EU i aktuelna izbjeglička kriza, Megatrend revija, Vol. 12, No 3, 2015, str. 329-342.

²⁹ Beriša, Hatidža, Bezbjednosna politika Evropske unije kroz stratešku kulturu, Megatrend revija, Vol. 11, No 4, 2014: 343-364

³⁰ Quizi, EU On Global Arena: Need For Reboot Of A Foreign Policy, European Science Review, Issue 1-2/2020

Mnogi kritičari kažu da EU nije ono što je nekada bila, međutim sve evoluira i sve se mjenja, a moramo se zapitati i promisliti kuda te promjene vode, imajući u vidu da se današnja EU nalazi u najizazovnijem periodu od svog stvaranja.³¹

Sve je jasnije da EU treba da preispita svoju ulogu u promjenljivom svjetskom poretku. Unija mora izvršiti analizu svojih posebnosti i strukturnih ranjivosti u oblastima, uključujući bezbjednost i odbranu, uz naglašavanje potrebe za evropskom kolektivnom voljom i sposobnošću za suočavanje sa izazovima.

Ukupan osvrt na globalnu politiku nam ukazuje da EU ne može ostati po strani u svjetskim odnosima i da je potrebno da osmisli jedinstven strateški odgovor na savremene izazove koristeći svoja diplomatska iskustva. Uprkos tome što se vlade država članica EU zalažu za davanje prioriteta svojim nacionalnim interesima nad interesima EU, jasno je da oslabljena EU znači oslabljene i države članice.

Konačno, EU mora da osnaži svoj jedinstveni pristup u spoljnim odnosima, kako bi ispunila očekivanja Evropljana u pogledu bezbjednosti i odbrane, a ova vizija može uspjeti sve dok zadržava obilježja onoga što je EU učinilo velikom: zaštita demokratskih principa i promocija mira u EU i u međunarodnim odnosima.

mr Andrea Popović,
MASTER izvršna direktorica

³¹ Mišćević, Tanja, Savremeni izazovi politike proširenja Evropske unije na Zapadni Balkan, Politička misao, Fakultet političkih nauka, Beograd, 2016, str. 133-150.

NAŠ TIM

mr Andrea Popović ***Izvršna direktorica***

Andrea Popović je magistar političkih nauka, a trenutno doktorantkinja na smjeru Međunarodni odnosi u Podgorici. Magistarske i specijalističke studije je završila na Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore u oblasti međunarodnih odnosa i evropskih integracija, a takođe je stekla diplomu specijaliste pravnih nauka na Pravnom fakultetu UCG sa ekspertizom na ustavnom pravu. Dugodišnje iskustvo u koordinisanju nacionalnih i regionalnih projekata je stekla radom u međunarodnim i državnim institucijama: UNDP, Kabinet predsjednika Vlade Crne Gore/Kancelarija za evropske integracije, Ministarstvo vanjskih poslova i Ministarstvo sporta i mladih. Pored toga, aktivno drži predavanja i obuke u oblasti evropskih integracija, međunarodnih odnosa, ljudskih i manjinskih prava, omladinske politike...Napisala je veliki broj publikacija i analiza o usklađenosti domaćeg zakonodavstva sa pravom EU, a učestvovala je u izradi zakona i strategija iz navedenih oblasti kao članica radnih grupa. Uz mnogobrojne međunarodne i nacionalne seminare i kurseve koje je pohađala ima završen Opšti program obuke za diplomate Ministarstva vanjskih poslova i položen diplomatsko-konzularni ispit. Aktivno govori engleski jezik i služi se italijanskim jezikom.

Kontakt mail: evropskepolitike.master@gmail.com

Ana Andrijašević
Koordinatorica projekata iz oblasti vladavine prava

Ana Andrijašević je advokat sa specijalizacijom iz oblasti međunarodnog i evropskog prava, a kao stipendista Vlade Italije prvu godinu pravnih nauka završila je na Pravnom fakultetu Università degli Studi di Firenze u Firenci, a diplomu je stekla na Pravnom fakultetu u Podgorici sa ekspertizom iz oblasti međunarodnog i evropskog prava. Aktivno piše i sprovodi projekte i aktivnosti iz oblasti vladavine prava, ljudskih i manjinskih prava i međunarodnog prava dugi niz godina. Uz to, dodatno se usavršavala i sticala znanje na brojnim međunarodnim obukama i kursevima u sferi evropskih integracija, prava i demokratizacije. Tečno govori engleski i italijanski jezik.

Kontakt mail: evropskepolitike.master@gmail.com

mr Fjola Dacić
Saradnica za međunarodna i politička pitanja

Fjola Dacić je magistar međunarodnih odnosa, a trenutno je doktorantkinja na Fakultetu političkih znanosti Univerziteta u Zagrebu. Osnovne i magistarske studije je završila na prestižnom Fakultetu društvenih nauka u Češkoj, Masarikov Univerzitet u Brnu, na smjeru Međunarodni odnosi i evropske studije. Dobitnica je stipendije Vlade Češke Republike i UNESCO-a. Ima dugogodišnje iskustvo u sprovođenju projekata i pisanju radova u oblasti ekonomske diplomatije, političkih i izbornih sistema, evropskih integracija i ljudskih i manjinskih prava. Stažirala je u Stalnoj misiji Crne Gore pri EU u Briselu i Stalnoj misiji Crne Gore pri UN-u u Njujorku. Pohađala je mnogobojne obuke i seminare u oblasti međunarodnih odnosa i evropskih integracija, a ima položen diplomatsko-konzurni ispit. Aktivno govori engleski i češki jezik.

Kontakt mail: fjola-d@hotmail.com

Saša Đuretić
Saradnica za politička pitanja

Saša Đuretić je diplomirala na Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore, na smjeru Politikologija, sa ekspertizom u oblasti etniciteta i etničkih odnosa. Završila je pripravnički u slopu Vladinog programa stručnog osposobljavanja u političkoj partiji, a učesnica je mnogobrojnih škola i kurseva u oblasti demokratije, ljudskih prava i sloboda, evropskih integracija... Uz to, učestvovala je u izradi velikog broja analiza, publikacija i izvještaja. Aktivno govori engleski jezik i služi se italijanskim jezikom.

Kontakt mail: sasadj.master@gmail.com

Darja Popović
Office manager – rukovodilac kancelarije

Darja Popović je diplomirana pravica, a studije je završila na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore u Podgorici. Svoje radno iskustvo je sticala na različitim poslovima u oblasti prava i turizma. U toku fakultetskog obrazovanja bila je na razmjeni studenata u Sjedinjenim Američkim Državama. Uz to, obavljala je višemjesečne studentske prakse u notarskoj i advokatskoj kancelariji. Sprovodila je veliki broj aktivnosti i projekata u oblasti omladinske politike, sa fokusom na aktivizam i učešće mladih u procesu donošenja odluka. Završila je kurseve engleskog i italijanskoj jezika.

Kontakt mail: evropskepolitike.master@gmail.com

Milutin Vuković
programski asistent

Vuković Milutin diplomirao je na Fakultetu za državne i evropske studije u Podgorici. Najveći dio radnog angažmana i stečenog iskustva ima u novinarstvu i PR poslu, a radio je u AD „Pobjeda”, Rukometnom i Košarkaškom savezu Crne Gore. Takođe, učesnik je brojnih kurseva i obuka u oblasti medija i odnosa sa medijima, demokratije i evropskih integracija. U MASTER-u aktivno je učestvuje u pisanju i sprovođenju projekata iz oblasti lokalne demokratije, reforme javne uprave i omladinske politike. Tečno govori engleski, italijanski i ruski.

Kontakt mail: vukovicmilutin.master@gmail.com